

PŘÍBĚHY ČTVRTÍ

VINOHRADY

JOHANA FUNDOVÁ

Příběhy čtvrtí Vinohrady

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Johana Fundová

Příběhy čtvrtí: Vinohrady – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

PŘÍBĚHY ČTVRTÍ

VINOHRADY

Johana Fundová

Obsah

4	Úvodem
6	Architektonické dominanty
24	Genius loci
39	Vinohrady štamgastské
54	Vinohrady křupavé a voňavé
71	Vinohrady nové a moderní
87	Vinohrady čerstvé a farmářské
98	Vinohrady lokální a autentické
110	Vinohrady zaniklé a ztrácející se
123	Vinohrady kulturní
141	Vinohrady duchovní
159	Osobnosti vilové čtvrti
179	Vinohradští školou (ne)povinní
192	Známí patrioti dnešních Vinohrad
204	Vinohrady rozdělené
214	Zdroje

Úvodem

Současné a různorodé, živoucí a měnící se. Takové jsem se snažila zachytit Vinohrady ve své knize. Popisných a faktografických publikací o pražských čtvrtích, kde se o jejich historii dozvíte každý detail, jistě vzniklo už mnoho – a věřím, že jejich autoři odvedli skvělou práci. Já se ale rozhodla zaměřit se na Vinohrady dnešní. To neznamená, že bych snad opomenula známé stavby nebo vývoj čtvrti. Chtěla jsem ale nahlédnout na Vinohrady pohledem člověka, který ve čtvrti žije a zároveň si ji užívá – kouká kolem sebe, navštěvuje nově vznikající podniky, těší se z kulturních akcí, objevuje zapomenutá místa a raduje se ze zajímavostí, které se o čtvrti dozvídá. I proto jsem každou kapitolu obohatila delším tematickým rozhovorem, ať už o současnosti, nebo historii Vinohrad.

Přesto nebylo reálné věnovat se každému podniku a každé budově, která se na Vinohradech nachází, vždyť to by kniha musela mít nejméně tisíc stran. Proto se nezlobte, pokud snad své oblíbené vinohradské místo v knize nenajdete. Snažila jsem se z každé tematické oblasti vypíchnout to zajímavé nebo něčím mimořádné a věřím, že následující kapitoly pro vás mohou sloužit přinejmenším jako inspirace, kam vyrazit nebo o čem si zjistit další informace.

Vinohrady mi připadají jedinečné a líbí se mi, že každá jejich část má trochu jinou atmosféru. Já osobně mám slabost pro okolí Bezručových sadů a také oblast kolem krásné Grébovky, kde v ulicích s rezidenční atmosférou jste tak trochu bokem od městského ruchu, přitom stále v širším centru Prahy a jen pár kroků od různých kaváren a restaurací. Svůj půvab a genius loci samozřejmě mají i mnohé další ulice a zákoutí.

A až jsou Vinohrady místem, ke kterému mám srdcový vztah, samozřejmě si všímám i některých jejich negativních proměn. Nájem a ceny bytů šplhají do astronomických výšek, ze kterých starousedlíkům přechází zrak.

Developeři v rámci svých projektů a rekonstrukcí občas nevratně rozdělují velkometrážní byty na desítky mikrojednotek a míří tak spíše na movité cizince a lačné investory než na ty, kteří se na Vinohradech chtějí opravdu usadit. Pro čtvrtě jsou ale lidé, kteří k ní, potažmo k veřejnému prostoru mají vztah, důležití – záleží jim totiž třeba na tom, jestli z ulic náhodou neubývají stromořadí, zda jsou chodníky opravené a parky uklizené anebo jestli zbytečně nekrachuje jejich oblíbený podnik, na který po covidu tak trochu zapomněli.

Vinohrady jsou krásnou čtvrtí a zasluhují si, aby na nich záleželo nejen jejich obyvatelům, ale i městským částem, pod které spadají. Jedině tak zůstanou místem, které máme tolik rádi.

Architektonické **DOMINANTY**

O architektonické skvosty není na Vinohradech nouze, vždyť realizaci svých návrhů tu má celá řada známých českých architektů 19. a 20. století. Zcela neodmyslitelně k Vinohradům patří také významné sakrální stavby, bazilika svaté Ludmily a kostel Nejsvětějšího srdce Páně, o těch se ale více dozvíte v samostatné kapitole.

1 Vinohradská TRŽNICE

Impozantní budovu Vinohradské tržnice, která od devadesátých let nese název Pávilon, nemůže při svých toulkách vinohradskými ulicemi přehlédnout ani ten, koho architektura zas tolik nezajímá. Budovy si všimnete i díky výrazným barvám fasády, cihlově červené a žluté. Tržnice, kterou navrhl Antonín Turek, dvorní architekt Královských Vinohrad, byla v době svého otevření v roce 1903 velmi moderní – nacházely se v ní totiž rozsáhlé sklepní prostory a chladičí zařízení. Ještě v sedmdesátých letech sloužila svému původnímu účelu, tedy stánkům s potravinami, a právě takto si ji pamatují rezidenti, kteří na Vinohradech žijí dlouhé roky. V osmdesátých letech nebyla budova využívána, a dokonce i vyhořela, po revoluci naštěstí prošla důkladnou rekonstrukcí uvnitř i zvenku. Dnes je v suterénu supermarket Albert a v horní části designové prodejny s nábytkem, které většinu času spíše zejí prázdnotou. Je velká škoda, že budova neslouží svému původnímu účelu, tedy opravdové tržnici, která Vinohradům tak schází.

Český ROZHLAS

Herec Jan Přeučil v rozhovoru v dalších kapitolách této knihy zmiňuje, že Český rozhlas je spjat nejen s klíčovými dějinami Vinohrad a Prahy, ale celého národa. Má pravdu, a proto by byl hřích funkcionalistickou budovu architekta Bohumila Slámy z klíčových dominant čtvrti vynechat. Budova byla vystavěna ve 30. letech a původně sloužila nejen Československému rozhlasu, ale také Ředitelství pošt a telegrafů, přičemž z adresy Vinohradská 12 začal rozhlas vysílat v prosinci 1933. Dům poničila 6. května 1945 letecká puma a v srpnu 1968 byl pro změnu ostřelován tanky sovětských vojsk. Už v době vzniku byl v budově výtah páternoster a potrubní pošta.

Národní dům NA VINOHRADECH

Do třetice další realizace talentovaného Antonína Turka. Město Královské Vinohrady se Národního domu, důležité společenské kulturní budovy každého města, dočkalo v roce 1894, tedy rok poté, kdy byl slavnostně vysvěcen protěží kostel svatě Ludmily. Starší generace Národní dům občas nazývá tzv. Domem železničářů, jelikož budova v padesátých letech připadla do užívání Československým státním drahám. Ty se kvůli tehdejšímu špatnému stavu domu postaraly o rekonstrukci budovy a její jméno se změnilo – nejdříve na Kulturní dům dopravy a spojů, později na Ústřední kulturní dům železničářů. Původní název, tedy Národní dům na Vinohradech, byl budově vrácen až po revoluci. V hlavním sále se dnes konají nejrůznější společenské akce a plesy, dále v budově najdeme restaurace Bruxx a Vinohradský Parlament, kanceláře a fitness centrum.

Viniční ALTÁN

V Havlíčkových sadech, které dříve sloužily jako soukromá zahrada obklopující Gröbeho vilu, byl viniční altán postaven v osmdesátých letech 19. století podle projektu architektů Josefa Schulze a Antonína Barvitia. Altán za časů průmyslníka Moritze Gröbeho sloužil jako vyhlídkové místo, zázemí pro vinaře a také jako hudební pavilon. Před dvaceti lety prošel tehdy zanedbaný altán výraznou rekonstrukcí, díky čemuž se v něm dnes mohou konat nejrůznější společenské akce, dokonce i svatby. Z altánu se vám naskytne úžasný výhled nejen na Havlíčkovy sady, kterým se podle původního majitele říká Grébovka, ale i na pražská panoramata. Krásný výhled je ovšem i ze sadů na samotný altán – díky svým dvěma patřům a dřevěným pergolám je dominantou vinice.

5 Vodárenská VĚŽ

Novorenesanční budova vodárenské věže, kterou také navrhl Antonín Turek, jako by dělila Korunní třídu na její spodní a horní část. Když se od věže podíváte směrem dolů, uvidíte v dálce svatou Ludmilu na náměstí Míru. Na druhé straně vede Korunní k Orionce, přes kterou tramvaje dále směřují k Flóře. Sedmipodlažní, bohatě zdobená a bezesporu krásná vodárenská věž svému účelu už desítky let neslouží, ale původně byla součástí systému na zásobování Královských Vinohrad vodou. Mimochodem, když Antonín Turek klíčové stavby pro město Královské Vinohrady navrhoval, byl ještě mladík – při stavbě vodárenské věže mu bylo pouhých 21 let. V areálu, které k věži náleží, má v příštích letech vzniknout veřejný prostor s osvětovým centrem Hydropolis, ve kterém bude park, řada vodních prvků a různé edukativní expozice. Bylo by skvělé, kdyby se v rámci projektu zpřístupnila vyhlídková terasa v nejvyšším patře věže, která dříve sloužila jako veřejně přístupná rozhledna a ze které musí být na Vinohrady krásný výhled. Mimochodem, naproti věži se nachází dětské hřiště U Vodárny, na kterém uprostřed dřevěné prolézačky stojí povedená napodobenina vodárenské věže.

A co dál?

Není reálné v jedné kapitole vyjmenovat všechna zajímavá architektonická místa Vinohrad – vždyť by o nich mohla být rovnou celá kniha. Chybět by však určitě nemělo **Divadlo na Vinohradech**, které doplňuje trojici významných historických staveb na náměstí Míru. A abyste si prohlédli další zajímavé budovy, nemusíte se od náměstí Míru vzdalovat daleko. Stačí popojít pár desítek metrů na křižovatku ulic Slezské a Blanické, kde stojí železobetonový bývalý **Dům zemědělské osvěty**, dále **budova Tabákové režie** architekta Aloise Dryáka, ve které dnes sídlí pražský městský soud, a také blízký **Dům U Hasičů**, do kterého se ve čtyřicátých letech nastěhovalo Divadlo Spejbla a Hurvínka. Zajímavá je ovšem i funkcionalistická budova **Vinohradské sokolovny**, v jejíž prostorách se nedávno otevřel nový bar Hvězda (více je mu věnováno v kapitole *Vinohrady nové a moderní*). Pokud bychom se přemístili do horní části Vinohrad, za zmínku určitě stojí monumentální **palác Flora** od Aloise Krofty, ve kterém se nacházelo jedno z největších kin v Československu. Dnes budovu vlastní Všeobecná zdravotní pojišťovna. Zajímavé stavby ovšem naleznete i v areálu **Fakultní nemocnice Královské Vinohrady**, která se rozkládá na východním cípu čtvrti. Na území Vinohrad, ač na úplném okraji spadajícím pod Prahu 1, leží také **hlavní nádraží** a budova **Státní opery**.

Vinohradská tržnice

Vstup do budovy Českého rozhlasu

Divadlo na Vinohradech

Viniční altán v Havlíčkových sadech

JEKT FR. KAVALIR

***„Vinohrady se vyznačují
architektonickou i urbanistickou
velkorysostí. Označení
,Královské' bych do názvu
vrátil.“***

Se ZDEŇKEM LUKEŠEM, předním historikem architektury, jsme si povídali nejen o architektonických dominantách Vinohrad, ale také o nedostacích čtvrti, které mají potenciál pro zlepšení. Třeba o Vinohradské tržnici, která zeje prázdnotou, nebo o nešťastném rozdělení Vinohrad do pěti městských částí.

Pokud byste porovnal Vinohrady se Žižkovem, Nuslemi, Vršovicemi nebo Novým Městem, tedy se soudními čtvrtěmi, čím se od nich architektonicky odlišují?

Vinohrady se liší určitou noblesou a velkorysostí jak architektury, tak urbanismu. Jsou zde širší ulice, což mělo i své hygienické důvody – v době vzniku Vinohrad byla v architektuře hygiena dost významným prvkem. Nachází se zde také více zeleně, byť jí původně bylo ještě daleko více, třeba zaniklá zahrada Kanálka s řadou důležitých staveb. Když srovnáme Vinohrady se Žižkovem, tak na Žižkově převládala takzvaná pauperitní zástavba, což znamená, že se tam stavělo hlavně pro dělníky. Ne že by tam neexistovaly příklady noblesnější architektury, najdeme je na hlavních třídách, jako je třeba Husitská ulice, ale přece jen to není srovnatelné s velkorysostí architektury na Vinohradech. U Nového Města, které bylo založeno už za Karla IV., je to srovnání trochu jiné. V Novém Městě je také

noblesní architektura, a to i v té oblasti, kde do něj Vinohrady přirozeně přecházejí, a vlastně ani není úplně patrné, kde běží hranice. Nové Město je tedy architektonicky srovnatelné. A Nusle a Vršovice jsou čtvrti, které jsou ve srovnání s Vinohrady chudý příbuzný. Vinohrady byly tedy pojímány jako taková luxusnější čtvrť. Převládaly zde krásné činžovní domy, většinou v neorenesančním nebo v neobarokním stylu.

Jména kterých architektů jsou s Vinohrady neodmyslitelně spjata? Kterého architekta byste vypíchnul?

Určitě bych jmenoval Antonína Turka, který byl se čtvrtí naprosto spjat a jde o zásadní postavu zdejší architektonické scény. Postavil nejvýraznější dominanty čtvrti, a dokonce byl jednu dobu ve vedení města Královské Vinohrady. Stal se autorem Národního domu, což byla na konci 19. století vždy taková nejvýznamnější stavba, kde se odehrával společenský život, včetně všelijakých koncertů či plesů, a dále se v ní vždy nacházela restaurace a pivnice. Byl také autorem neogotické budovy evangelického sboru na Korunní třídě a navrhl řadu škol, které na Vinohradech stále stojí. Asi nejkrásnější z nich je Na Smetance, na svou dobu velmi luxusní a moderně zařízená škola. Součástí komplexu dokonce byla i jedna z prvních mateřských školek v Praze. Na Vinohradském hřbitově navrhl neogotický kostel a celou řadu hrobek a také byl autorem vodárenské věže, která je jednou z výškových dominant Královských Vinohrad, nebo městské tržnice. Přívlastek „Královských“ bych zdůraznil, dával najevo, že jde o nóbl čtvrť. Bohužel po válce z názvu zmizel, ale já ho používám dodnes a byl bych docela rád, kdyby se do názvu oficiálně vrátil. Na Vinohradech najdeme stavby i dalších významných českých architektů, například Jana Kotěry, Pavla Janáka nebo samozřejmě Jožeho Plečnika. Dalo by se říci, že skoro všichni významní architekti mají na Královských Vinohradech nějakou realizaci.

Několikrát jste zmínil, že Vinohrady byly nóbl čtvrtí. Myslíte, že tomu je tak i dnes? Přitahují Vinohrady vyšší třídu, intelektuály a umělce?

Hodně lidem záleží na tom, kde bydlí, což za bolševika zmizelo a dnes se to pomalu vrací. Myslím, že když někdo řekne, že bydlí na Vinohradech, tak tím přece jenom dává najevo, že bydlí v takové noblesnější části Prahy. Další čtvrti, které si podržely určitý vysoký standard, jsou třeba Dejvice, Bubeneč nebo Střešovice. Na druhé straně je pravda, že některé čtvrti, které měly původně charakter dělnických předměstí Prahy, jako třeba Karlín,

Komenského náměstí, dnešní náměstí I. P. Pavlova

Činžovní dům
v Budečské ulici

Holešovice nebo nyní i Žižkov, dnes už mají charakter jiný. Je v nich hodně bývalých továren, které už neslouží původním účelům a pro něž se našlo nové využití. Čili i v těchto čtvrtích, které kdysi měly ve srovnání s Vinohrady řekněme špatný zvuk, dnes chtějí lidé bydlet.

Vinohrady jsou nyní rozděleny mezi pět městských částí, tedy Prahu 1, 2, 3, 4 a 10, stejně jako spousta dalších čtvrtí v Praze. Vinohrady ovšem v počtu obvodů drží rekord. Co si o tom myslíte?

Rozsekání čtvrtí považuji za šílené, ubližuje to městu i jeho obyvatelům, kteří dříve se čtvrtí cítili určitou sounáležitost. Myslím, že rozdělení čtvrtí byl politický záměr, aby se rozbily historické vazby a aby lidé ztratili povědomí o tom, kam patří, kde bydlí. Už v roce 1990, když se měnila jména ulic a byly tendence vracet se k původním názvům, jsem o tomto problému mluvil s prezidentem Havlem a on mě vyslal do tzv. Legislativní rady vlády s tím, abych navrhl, aby se čtvrti opět zcelily. Právníci si to sice vyslechli, ale tvářili se, že je to příliš komplikované, a vláda se tím asi ani nezabývala. Mimochodem, já jsem se narodil v Bubenči, přesto jsme celá léta v telefonním seznamu měli v adrese uvedeno, že jsme v Holešovicích, ač jsme nikdy nebyli. Zmiňuji to proto, že lidé dnes často ani nevědí, v jaké čtvrti bydlí. Vede to i k tradovaným chybám, které se vždy snažím napravovat, ač je to někdy téměř nemožné. Například upozorňuji novináře, že Výstaviště Praha není v Holešovicích, ale v Bubenči a že tomu tak bylo vždy. Podobně jsou lidé zmateni i v mnoha jiných případech. Co se týče Vinohrad, málokdo například ví, že strašnické krematorium leželo a dodnes leží právě na území Vinohrad.

Jakým způsobem by se čtvrti mohly opět zcelit?

Někde by to nebyl žádný problém. Například já jsem z Bubenče, jehož jedna polovina patří pod Prahu 7 a druhá pod Prahu 6. Praha 6 by se zkrátka rozšířila o tu část Bubenče, která leží v Praze 7. Hranice obvodů by běžely tak, aby respektovaly hranice pražských čtvrtí. Co se týče Vinohrad, tak jejich pravděpodobně největší část leží v Praze 2. Hranice Prahy 2 by se proto změnily tak, aby Vinohrady nebyly rozdělené. U některých čtvrtí by to dokonce znamenalo posunout hranici jen o pár metrů. Je například zajímavé, že malý kousek Holešovic, které jinak mají to štěstí, že jsou celé v Praze 7, leží v Praze 1. Tímto kouskem je pouze jediný objekt, a to Občanská plovárna. Hranice by se tedy posunula o pár metrů.

Je pravda, že v případě Vinohrad leží v Praze 1 a v Praze 4 opravdu jen jejich malá část, pár ulic nebo budov.

Přesně tak. Vinohrady v Praze 1 tvoří v podstatě jen hlavní nádraží, budova Státní opery a bývalého Federálního shromáždění. Přitom přejdete pár metrů a už jste na Novém Městě. Takže by se tato část dala překatastrovat na Nové Město.

Takže to vlastně v této oblasti vytváří chaos. Vedle sebe se nacházejí Vinohrady spadající pod Prahu 1, ale i Vinohrady spadající pod Prahu 2. O pár metrů vedle Nové Město spadající pod Prahu 1, ale i Nové Město spadají pod Prahu 8. To jsou nekonečné kombinace.

A přitom, jak jsem vysvětloval, by se to dalo napravit snadno.

Při přípravě této knihy jsem mluvila s lidmi, kteří na tento problém upozorňují také z pohledu rezidentů bydlících poblíž hraničních čar obvodů. Bydlí například na Vinohradech spadajících pod Prahu 10, a proto jsou jejich děti paradoxně zařazeny do vzdálené školy ve Vršovicích. Kdyby ale bydleli jen o pár metrů vedle, na Vinohradech spadajících pod Prahu 3, mohly by jejich děti navštěvovat vinohradskou školu jen pár metrů od jejich bydliště.

Ano, a je to právě kvůli tomu, že máme dvoje hranice – jedny mezi městskými částmi a jedny mezi čtvrtěmi. Ty mezi obvody jsou vyznačeny na současných mapách i třeba na Google Maps nebo Mapy.cz. Bohužel hranice mezi čtvrtěmi tam ale zakresleny nejsou, ač se červené cedule na domech a v ulicích odkazují právě ke čtvrtím. Když píšu knížku o Praze, tak rozdělení dělám podle čtvrtí, nikoli podle městských částí. A snažím se vysvětlit, jak to s těmi hranicemi je a kudy běží.

Dalším nešvarem, který někteří vinohradští zmiňují, je Vinohradská tržnice, která bohužel jako tržnice už neslouží. Tušíte, proč tomu tak je?

Tržnice zanikla někdy koncem šedesátých let. Léta byla prázdná, bez jakéhokoli využití. Komunisté si s ní nevěděli rady, nechali ji zpustnout a chtěli ji zbourat. Poté v ní probíhaly nějaké neoficiální výtvarné výstavy, aby ji lidé navštívili a zjistili, jak krásný objekt to je. V devadesátých letech se začala opravovat, tak jsme se těšili na výsledek. Mělo to být takové

centrum designu, což mně nepřišlo úplně špatné. Jenomže takových center později vzniklo více a najednou se ukázalo, že ve Vinohradské tržnici to je neživotné. V podstatě to tam začalo umírat, tedy kromě toho, že je v suterénu hojně navštěvovaná velkoobchodní prodejna potravin.

Do této prodejny potravin občas chodím a musím říci, že kromě této části v tržnici často není ani noha, designové obchody nikdo nenavštěvuje.

Ale kdysi, v devadesátých letech, tam lidé za designem chodili, bylo tam pár ikonických prodejen. Jenže dneska se takové prodejny objevují spíše v Holešovicích, v Karlíně nebo přímo v centru. Ve Vinohradské tržnici to přestalo fungovat. Je škoda, že se tam provoz tržnice nevrátil, ale to není jen případ Vinohrad, ale třeba i Smíchova. Přitom ze západní Evropy známe, jak jsou ty staré tržnice úžasné. Teď jsem například byl v Římě, kde jsme kousek od podobné bydli.

A myslíte, že by takhle stejně fungovala i Vinohradská tržnice? Že by si tam lidé zvykli chodit?

Určitě. Zejména na Vinohradech, které jsou dnes opět luxusnější čtvrtí. Znáám řadu lidí ze zahraničí, kteří žijí na Vinohradech v krásně zrekonstruovaných domech a strašně jim tržnice tady v Praze chybí. Myslím si, že právě ta vinohradská je místo, které by mohlo perfektně fungovat. Dneska jsou navíc vyřešeny problémy s hygienou nebo chlazením. Na konci 19. století a začátku 20. století se tržnice dělaly ve velkých prosklených halách, které se daly dobře větrat. V podzemí byly prostory, kam se navážel led z ledáren, aby se v něm zelenina, ovoce, maso uchovaly čerstvé. To vše jsou dnes věci, které se dají vyřešit velmi snadno.

Napadá vás ještě nějaké vinohradské místo, u kterého vás mrzí, že ztratilo původní funkci?

V Riegrových sadech fungovala ve funkcionalistické budově od architekta Františka Marka letní restaurace, která byla nesmírně populární, vedle byla letní scéna, kde hrála hudba. Existují i fotografie, jak to tam žilo za první republiky. Za socialismu to tam velmi dobře znali umělci, protože se v této budově nacházely kanceláře, které měl pronajaté Fond výtvarných umělců. Sídliila v nich takzvaná ideová komise, která musela schvalovat každé umělecké dílo ve veřejném prostoru. Moji rodiče byli sochaři, táta